

La memòria exposada

El Museu d'Història de Catalunya, situat al Palau de Mar de Barcelona, encara exposa fins al 28 de setembre la mostra "300 Onzes de setembre", un recorregut des del final del setge de Barcelona de 1714, el primer Onze de setembre, fins a l'últim, el del 2013, amb fotografies de la Via Catalana. El primer àmbit de l'exposició és "Derrota i repressió". Bales de canó, documents i gravats donen la benvinguda a la data funesta. Un audiovisual explica el setge de Barcelona de 1713 i 1714. Al costat s'hi exposa el ban del 23 d'abril de 1716 adreçat al batlle de Bunyola (Selva), "on li és comunicat l'edicte de 4 de gener que prohibia la reconstrucció de les cases fortes i els castells enderrocats a Catalunya". Una altra mesura de repressió, que completava l'abolició dels furs i la instauració del decret de Nova Planta, o un nou cadastre que multiplicava per més de set els impostos que havien de pagar els catalans.

"La persistència de la memòria" és el segon àmbit de la mostra. Francesc Castellví va escriure a Viena les seves *Narraciones históricas*, el testimoni més detallat del setge, però entre el poble la guerra tampoc no s'oblidava. Es recorda l'aixecament armat encapçalat per Carraslet (Pere Joan Barceló) el 1719 i els manifestos de protesta que es van anar succeint, des del 'Via fora els adormits' fins al 'Memorial de greuges', que el 1760 signaven dos representants de cadascuna de les ciutats de l'antic regne esclafat (Saragossa, Barcelona, Palma i València), l'original del qual s'exposa.

L'exposició passa després a explicar com es produí "El despertar de la consciència nacional" durant la Renaixença, amb l'impuls d'escriptors com Verdaguer, Àngel Guimerà o Serafí Pitarra i d'historiadors, entre els quals destacà la tasca feta per Víctor Balaguer.

El 1886 es va celebrar, per primera vegada, un acte commemoratiu de l'11 de setembre; en aquell cas, un funeral a

Mapamundi del 1663 de N. Visscher, de la col·lecció Pere Julià, que es pot veure a l'exposició "El món del 1714", del Museu d'Història de Barcelona.

Comença l'últim mes per poder veure dues exposicions sobre la guerra de Successió, l'una al Museu d'Història de Catalunya ("300 Onzes de setembre") i l'altra al Museu d'Història de Barcelona ("El món el 1714"). Totes dues tancaran el 28 de setembre.

Santa Maria del Mar per la proximitat del Fossar de les Moreres. Aquest és el punt de partida de "La commemoració d'una diada", àmbit que explica les primeres passes que convertiren l'11 de setembre en el que és. El 1888 es va erigir l'estàtua a Rafael Casanova, i el 1894 començaren les ofrenes florals. Els primers anys del segle XX, la commemoració es va fer molt més popular, sobretot a partir de la importància que va prendre el catalanisme polític "a partir de la Solidaritat Catalana (1906)". El creixement de la celebració va quedar tallat per la dictadura de Primo de Rivera (1923-1931), situació que es repetiria, anys més tard, per la dictadura franquista.

Paral·lelament, però, la ciutadania creava allò que l'exposició anomena "Els espais de la memòria". Al Fossar de les Moreres comencen les concentracions el 1913; la tomba de Rafael Casanova, a Sant Boi, rep aquell any el primer homenatge. I el 1914, coincidint amb el bicentenari de la derrota, els espais s'amplien: "El juliol del 1914 s'inaugurà, a Vic, una làpida a Bac de Roda i, el setembre, es traslladà l'estàtua de Casanova al seu emplaçament actual, i se n'erigiren nous monuments a Cardona, a Moià i en altres poblacions del país".

La Mancomunitat de Catalunya (1914-1924) va contribuir a la seva popularització fins que el règim de

Érem, som i serem

Cartells de les exposicions que seran obertes al Museu d'Història de Barcelona (esquerra) i al Museu d'Història de Catalunya fins al 28 de setembre.

Primo de Rivera la prohibí. Llavors, el 1924, Antoni Gaudí va ser detingut per haver intentat assistir a una missa commemorativa que el règim havia prohibit.

Amb la República i la Generalitat restaurada la diada viu “Una represa esplendorosa”, segons l'exposició. “La diada del 1931 se celebrà en un ambient d'eufòria, ja que s'havia aprovat de manera aclaparadora l'estatut de Núria (que preveia el dret a l'auto-

determinació i les atribucions pròpies d'un estat). La de l'any següent, el 1932, fou la més multitudinària, alegre i festiva de totes, ja que es féu després que s'aprovés finalment l'estatut (però molt retallat).”

“La diada en temps de guerra” va canviar lleugerament i s'aprofitava per recaptar fons per als combatents. “L'època més difícil” seria la llarga dictadura de Franco, que a l'exposició es mostra omnipresent, amb la seva

imatge reflectida per una cambra de miralls. La diada va ser prohibida, i fins als anys seixanta no començaren les celebracions clandestines.

L'Onze de setembre passaria a ser oficialment Diada Nacional de Catalunya amb la restauració del Parlament, el 1980. Abans, l'11-S del 1977, s'havia celebrat “la més gran manifestació que mai s'havia vist” i les ofrenes florals a Casanova prengueren un caire institucional.

L'exposició acaba amb les diades de 2012 i 2013 com “un nou clam”, i una exposició fotogràfica amb imatges de professionals i també de ciutadans que hi participaren a través de les xarxes socials recorda la Via Catalana de l'any passat.

El món del 1714. L'exposició del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) situa la guerra de Successió en el context internacional del segle XVIII. Després d'explicar el moment que vivien la veïna Àfrica; l'Índia, a l'ocàs de l'imperi mogol; la Xina, com a gran potència d'orient mentre el Japó vivia voluntàriament aïllat; els dominis americans de Castella i Portugal, i les primeres incursions a l'Amèrica de Nord de francesos, anglesos i holandesos, l'exposició ens

'L'Onze de setembre de 1714', d'Estruch, restaurat

A partir del 6 de setembre el Museu d'Història de Catalunya (MHC) exposarà restaurada l'emblemàtica pintura d'Antoni Estruch *L'Onze de setembre de 1714*, que, precisament, ha esdevingut la imatge icònica de l'exposició “300 Onzes de setembre”, atès que surt al cartell de la mostra, tatuada a l'esquena d'una jove. El 24 de juliol el quadre va ser traslladat des de la seva ubicació històrica, a la seu de Caixa Sabadell (ara Espai Cultura-Fundació Sabadell 1859), que n'és la propietària.

Aquesta pintura de grans dimensions, 4 metres d'amplada per 2,5 d'alçada, representa el moment en què el conseller en cap, Rafael Casanova, cau ferit “enarborant la bandera de Santa Eulàlia en la defensa del baluard del Portal Nou de Barcelona”. Estruch, nascut a Sabadell el 1873, es va especialitzar en obres de gran format de temàtica religiosa i historicista. Gràcies al mecenes Francesc de Paula Ponsà, va viatjar a Roma, París i Palestina, i en

situa la Catalunya del 1700 com a cruïlla internacional, al mig dels enfrontaments entre francesos i espanyols, d'una banda, i Àustria i Anglaterra, de l'altra.

En aquest context comença la guerra: “El final de la guerra dels Segadors (1640-1652) no va resoldre la falta de sintonia entre la monarquia i Catalunya. També el sentiment anti-francès era molt viu després de l'amputació del Rosselló i la Cerdanya (1659) i de la guerra dels Nou Anys, amb el setge i la captura de Barcelona el 1697”. Si bé és cert que “a les Corts del 1701, Felip V havia jurat les constitucions catalanes i havia concedit el port franc i la llibertat de comerç amb Amèrica”, “tres anys després els incompliments reials i l'autoritarisme del virrei Velasco havien estès la desafecció”. Aquest clima, segons l'exposició, “va afavorir la formació d'un partit austriacista amb homes de negocis, nobles i propietaris rurals que van veure en la implicació directa de Catalunya en el conflicte europeu una oportunitat per afermar el constitucionalisme”.

La tesi s'il·lustra amb gravats i quadres d'aquella època, documents històrics, com les *Narraciones históricas*, de Castellví, i objectes d'arreu del

L'Església i la guerra de Successió

A la sala Martí l'Humà del Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) s'hi faran, el 5 i 6 de setembre, les jornades “L'Església a Catalunya i la guerra de Successió” per analitzar el paper que hi va tenir l'Església «en un sentit ampli (papat, bisbes, catedrals, clergues, parròquies, monestirs, convents, institucions de beneficència)».

Organitzades pel MUHBA mateix i la Federació Catalana de Monges Benedictines, les jornades s'obriran amb una ponència inaugural d'Agustí Alcoberro, director del Museu d'Història de Catalunya, dedicada a l'actitud de l'Església durant el setge. David Martín analitzarà el paper del papa Climent XI; Rosa M. Alabrús, el paper del clergat, i Francesc Amorós farà una ponència titulada “La implicació política i militar de frares cavallers catalans de l'orde de Malta durant la guerra de Successió (1702-1714)”. La sessió del divendres dia 5 acabarà amb monogràfics sobre els escolapis (Joan Florensa), “Com patiren la guerra de Successió les monges de Santa Maria de Valldonzella” (Antoni Albacete i Margarita Güell) i el cas de “L'art assetjat. Santa Maria del Pi 1714” (Vanessa Martín).

El dissabte 6 Jordi Sacasas aprofundirà en el cas de Santa Maria del Pi per explicar “La funció de la parròquia com a centre i nexa social en la ciutat assetjada”, i després s'analitzaran els casos concrets dels carmelites descalços (Mercè Gras) i els monestirs benedictins de Barcelona a través dels seus arxius (Irene Brugués).

tornar va exposar deu escenes de la vida de Jesús i tots els apunts al natural pintats en aquells llocs com a escenaris possibles de les obres. El 1909 va presentar a la Sala Parés de Barcelona *L'Onze de setembre de 1714*. Poc temps després marxà a Buenos Aires amb un crèdit de Caixa Sabadell, que, finalment, aquesta entitat cobraria incorporant al seu fons artístic el quadre sobre la caiguda de Barcelona. En ser instal·lada a Caixa Sabadell l'obra es va anar fent popular. Aleshores era coneguda amb el títol *La mort d'en Casanoves*, “perquè encara es creia”, explica el MHC, “que aquest personatge havia mort durant el setge de Barcelona”.

Els restauradors del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya s'han encarregat de la intervenció en el quadre, que ha consistit “a eliminar la brutícia més superficial, i fixar i reintegrar un pocs punts de policromia que estan en un estat més delicat”.

món per il·lustrar les cultures africana, xinesa o japonesa.

L'exposició del MUHBA conclou que “a l'alba del segle XVIII, Europa en conjunt havia patit un trasbals notable pels conflictes al nord, a l'est i al sud del continent”. La guerra de Successió, diu “El món del 1714”, “fou la de més transcendència i van sortir-ne modificats tant l'esbós dels estats moderns establert a Westfàlia com els vincles amb els altres continents”.

D'aquell segle en surt un nou món: “Les ciutats i les potències marítimes de l'Atlàntic del nord es van posar al capdavant en el panorama mundial, interferint cada cop més en les construccions polítiques africanes, reformulant els tractes amb els dominis d'Amèrica i competint per Àsia, sobretot a l'Índia”.

R.B.